

СТАНОВИЩЕ

от

проф.д-р Пламен Веселинов Киров

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен

ДОКТОР

Област на висше образование: Социални, стопански и правни науки (3.)

Професионално направление: Право (3.6)

Научна специалност: Конституционно право

Автор на дисертационния труд:

РАЙНА РУМЕНОВА ГЕОРГИЕВА

Редовен докторант към катедра „Конституционноправни науки” на
Юридическия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски”

Тема на дисертационния труд:

**Европейският модел на конституционно правосъдие в XXI век
и българският Конституционен съд**

Научен ръководител:

проф. д-р Мариана Карагъзова - Финкова

Със Заповед на Ректора на Софийския университет "Св.Климент Охридски" съм определен за член на научно жури във връзка със защитата на Райна Руменова Георгиева, редовен докторант по професионално направление Право (3.6), научна специалност Конституционно право за присъждане на образователната и научна степен „доктор“, като на заседание на Научното жури ми е възложено да изготвя становище по дисертационния труд.

Райна Руменова Георгиева е зачислена за редовен докторант по Конституционно право към катедра „Конституционноправни науки“ на Юридическия факултет на СУ "Св. Климент Охридски" през 2014 г. След представяне на дисертационния труд, който е обсъден на заседание на катедрата и е преминал успешно вътрешна защита, Райна Георгиева е отчислена с право на защита със Заповед на Ректора на СУ "Св.Климент Охридски" № РД 20-856 от 14.06.2018 г., считано от 01.05.2017 г.

В изпълнение на заповедта на Ректора на Университета и решението на Научното жури като се ръководя от изискванията на Закона за развитие на академичния състав на Република България и Правилника за прилагането му, предлагам на вниманието на уважаемите членове на Научното жури следните свои констатации и изводи, както и мотивираното от тях заключение.

Предоставеният от Райна Георгиева комплект от материали включва следните документи: автобиография; заповед за зачисляване на докторанта; удостоверение за успешно положени докторантски минимуми; дисертационен труд, автореферат; заповед за отчисляване с право на защита; списък и копия на научните публикации на Райна Георгиева, свързани с темата на дисертационния труд и декларация за оригиналност на труда.

Докторантът е приложил осем научни публикации, свързани с темата на дисертационния труд.

Считам, че са спазени всички изисквания относно хода на процедурата и оформянето на дисертационния труд.

Темата “Европейският модел на конституционно правосъдие в XXI век и българският Конституционен съд” като предмет, подход и метод на изследване би била изпитание за всеки учен. Тя има своя теоретичен, правно-нормативен и практико-приложен аспект. Поначало актуална по отношение на съвременните демократични конституционни системи, темата изисква историко-правно и сравнително-правно изследване на цялостната проблематика, свързана с конституционния контрол. Оформянето и развитието на идеята за конституционното правосъдие и нейното въвеждане в конституционната практика, теоретичното ѝ осмисляне и нормативната уредба са силно повлияни от конкретни политически процеси и еволюцията на европейския конституционализъм. Актуалността на изследването се определя от тенденцията, която постепенно се оформя в съвременния български конституционализъм разделението на властите да се разглежда многоаспектно като се изостави опростеното разбиране, което го свежда единствено и само до разделение в хоризонтален план, като ясно се очертава появата на нов акцент свързан с функционирането на разделените власти в българския конституционен модел, а именно въпросът за тяхната интеграция и взаимодействие в условията на върховенство на конституцията и ясното разграничаване на учредителната от учредените власти. Изведен самостоятелно като тема и разгледан чрез приложения от докторанта подход, въпросът за конституционното правосъдие в контекста на формата на държавно управление е разработен като цялостно изследване, което е рядкост в конституционноправната литература у нас. Към момента тази тема не е разработвана с приложения подход самостоятелно, макар че, като фрагмент от друга проблематика не е убягнала от сериозно научно внимание на други автори. Актуалността на изследваната тема, особено след натрупването на значителна практика от конституционната юрисдикция, не подлежи на

съмнение, а разработването на настоящия дисертационен труд поставя сериозни конституционноправни проблеми за научна дискусия.

Райна Георгиева демонстрира изключително високо ниво на познаване на проблематиката. Използваният в изследването емпиричен и теоретичен материал както и научната литература са обширни. Докторантът демонстрира широка осведоменост в областта на сравнителноправния анализ на функционирането на конституционния контрол в съвременните демокрации и способност творчески да оценява обширната литература. Задълбочените познания на автора на дисертацията в областта на конституционното и сравнителното конституционно право, както и по отношение на конституционната история, дават възможност да се направи задълбочено юридическо изследване на множеството аспекти, които темата на дисертацията предполага.

Методологичният инструментариум на изследването е богат – като се започне с историко-правния и сравнителния метод и се премине към системния, структурно-функционалния и правно-догматичния метод. Това дава възможност да се навлезе в дълбочина на темата и в същото време да се обхване цялата богата проблематика свързана с осъществяването на конституционното правосъдие при функционирането на българския конституционен модел.

Предметът на изследване се концентрира върху същността и функциите на конституционното правосъдие, като подходът за анализирането му проследява възникването на идеята, трансформирането ѝ в стройна теория и превръщането ѝ в конституционна практика, включително и по отношение на съществуващите към момента конституционни модели. Разгледана е проблематиката, свързана с влиянието, което разделението на учредителната и учредените власти оказва при структурирането на съвременните форми на държавно управление. Настоящият труд е центриран върху въпроса за същността, аспектите и средствата за осъществяване на това разделение в

конкретните европейски конституционни модели и най-вече в конституционната еволюция на България.

В структурно отношение трудът е добре построен, което поначало изключва повторение и празноти в изложението. Представената за защита дисертация е с обем от 262 страници. Към нея има списък на използваната литература, декларация за оригиналност, списък с публикациите. Приложената библиографска справка съдържа общо 296 самостоятелни заглавия. Бележките под линия са общо 645. Дисертационният труд се състои от въведение, три глави, всяка с параграфи и раздели и заключение.

В дисертационния труд убедително е представена връзката между разделението на властите на учредителна и учредени в конкретното му конституционно закрепване и провеждане и формата на държавно управление. Дисертационният труд може да бъде определен като самостоятелно, цялостно и модерно изследване в Република България на различните модели на конституционно правосъдие и тяхното конституционно претворяване. Научният труд включва интересен исторически преглед на развитието на института, както и анализ на действащите модели в Европа. В същото време авторът на дисертацията анализира и изяснява особеностите на действащия в момента български модел на конституционно правосъдие. В представеното изследване е обосновано и поддържано правилното разбиране, че то е призвано да внася необходимите корекции и да балансира при упражняването на държавното управление от органите, поставени на „върха“ на трите власти. Разграничението между учредителна и учредена власт е представено като съществен елемент от конституционната система и от организацията на публичната власт доколкото конституционната демокрация е възможна само там, където е гарантирано върховенството на конституцията.

Изследването на Райна Георгиева без съмнение постига поставените цели. В този смисъл е налице едно задълбочено очертаване на понятието за

конституционно правосъдие, разгледани са неговите разновидности и са анализирани теориите, свързани с неговото битие, функции и проявление. Направен е преглед на развитието на концепцията за конституционното правосъдие от възникването на европейския модел, неговото утвърждаване като основен конституционен принцип и позитивноправното му закрепване в основните закони. Обърнато е сериозно внимание на ролята и мястото на конституционното правосъдие като част от фундамента на концепцията за демократичната и правова държава. Без съмнение, постижение представлява изчерпателният историко-правен анализ на европейските конституционни модели и отражението им в развитието на българския конституционализъм, българската правна системата и формата на държавно управление. Богат е сравнителноправният преглед на съвременните форми на конституционното правосъдие в зависимост от конкретно избрания модел на приложение на принципите от теоретичната конструкция на Ханс Келзен в конституционното правосъдие. От особено значение е разглеждането на тези принципи в системно единство с останалите основни начала на съвременния демократичен конституционализъм. Доказана и изведена е ролята на конституционното правосъдие като предпоставка и условие за приложение на редица конституционни принципи – народен суверенитет, правова държава, политически плюрализъм и т.н. Налице е комплексен подход и пълнота в изследването на основните проявления на централизирания и концентрирания контрол за конституционност, имащи отношение към детерминиране на формата на държавно управление – разделението между учредителна и учредени власти, хоризонтално разделение на властите на законодателна, изпълнителна и съдебна и върховенството на конституцията в правната система.

Глава първа е посветена на възникването и развитието на европейския модел на конституционно правосъдие в контекста на основополагащите теоретични виждания от XX век, които са представени аналитично.

Обосновано е понятието модел и съответно – европейски модел на конституционно правосъдие, като се извеждат същностните характеристики, определящи европейският модел на конституционен контрол. Подробно са разгледани предпоставките и факторите за обосноваване и въвеждане на европейския модел. Направена е съпоставка между предпоставките свързани с прагматичните съображения, излизащи на преден план в системата на прецедентното право и задълбочените теоретични концепции, основани на същността на континенталните правни системи. Интерес представлява разглеждането на историческия опит от въвеждането на първите конституционни съдилища в конституционната практика като действащи специализирани конституционни юрисдикции. Представени са конституционните съдилища на Австрия и Чехословакия от 1920 г., предвиденият в конституцията на Испания Трибунал за конституционни гаранции и конституционната формула на Ирландия от 1922 г., която възлага конституционен контрол в изключително правомощие на Върховния съд.

Авторът отстоява разбирането за наличие на пълно съвпадение между класическата теория на Келзен за конституционното правосъдие и първите прототипи на конституционни юрисдикции. Първите конституционни съдилища по общо мнение не успяват да разгърнат пълния си потенциал поради ограничения кръг сезиращи субекти и краткото историческо време, с което разполагат до началото на Втората световна война.

При разглеждане на научните възгледи от XX век, авторът на дисертационния труд обособява основните характеристики на европейския модел на конституционно правосъдие. Представени са в синтезиран вид възгледите на Мауро Капилети и Луи Фаворио, които първи предлагат обстоен анализ на европейския модел. Застъпва се виждането, че централизираният и концентриран характер на контрола, разбран като право на един единствен орган в рамките на държавата на « последна дума » по въпроса за конституционността на закона е същностна характеристика, която

произтича от мястото на конституционната юрисдикция в разделението на властите, като негативен законодател.

Втората глава има за предмет изследване на конституционните съдилища в онези 18 от общо 27 държави членки на ЕС, които са възприели концентриран модел на конституционно правосъдие. Анализирана е връзката между разгледаните конституционни юрисдикции и Съда на ЕС, функциониращ като квазиконституционна юрисдикция, както и Съда по правата на човека. Особено внимание е отделено на устойчивостта на европейския модел в контекста на очертаващите се тенденции в европейския конституционализъм от края на ХХ и началото на ХХІ век. Поддържа се разбирането, че развитието на конституционализма в нашето съвремие и утвърждаването на засилена защита на правата на човека води до развитие на системата на конституционно правосъдие в Европа, без обаче да нарушава устойчивостта на европейския модел с неговите специфични характеристики. Обосновава се тезата, че концепцията на европейския модел не губи своята актуалност, но в хода на нейната еволюция тя се обогатява чрез въвеждане на нови функции на конституционните юрисдикции в отделните национални конституции.

Авторът на дисертацията застъпва тезата, че с усложнението в системата на източници на правото се забелязват тенденции за рационализиране в самия механизъм на конституционното правосъдие. Представен е дебатът за правната природа на Съда на ЕС и Европейският съд по правата на човека и отражението на актовете на тези юрисдикции върху националните системи на конституционно правосъдие. Застъпва се виждането за специфичното място на конституционните съдилища в европейското правно пространство като участници в системата от баланси и противотежести в контекста на обогатяване на дейността на тези съдилища с нови юрисдикционни функции.

Третата глава от дисертацията е посветена на българската система за конституционно правосъдие. Направен е исторически преглед и критичен анализ на българската теоретична мисъл от началото на XX век в сферата на обсъжданата материя. Аналитично са представени идеите за контрол за конституционност в проектите на българските конституции. Особено внимание е отделено на стенографските протоколи на Седмото Велико народно събрание от 1990-1991 г. при създаването на първия български Конституционен съд. В изследването са систематизирани принципите, въз основа на които е изградена българската конституционна юрисдикция. Изследван е въпросът за функционирането на Конституционния съд на Република България в европейското правно пространство. Дисертационният труд разработва актуални и значими за конституционното правосъдие на България въпроси като участието на съдилищата в системата на конституционното правосъдие, действието на решенията на Конституционния съд във времето и неговата роля като негативен законодател в разделението на властите. Позициите на автора допринасят за актуалния научен дебат по отношение на достъпа до конституционно правосъдие в Република България с конкретни тези относно индивидуалната конституционна жалба.

Райна Георгиева систематизира в своя труд интересни предложения *de lege ferenda*: възприемането на индивидуалната жалба като крайно средство за лична и пряка защита на конституционните права на гражданите; въвеждането на времеви рамки при упражняването на правомощията на Конституционния съд във връзка с процедурите за разглеждане на конституционните дела; рационализиране на правилата за дейността, развити в Закона за Конституционния съд; промени в Наказателнопроцесуалния кодекс, свързани с развитието на процедурите в конституционната юрисдикция по разглеждане искания за установяване на противоконституционност на приложим по делото наказателен закон и др.

Развитието на българския модел на конституционно правосъдие е проследено и анализирано в контекста на процеса на постепенното утвърждаване на разделението на властите и върховенството на конституцията в правната система и обществения живот. На тази основа част от формулираните предложения *de lege ferenda* са актуални и съществени.

Дисертационният труд доказва по убедителен начин задълбоченото познаване на теоретичния и практико-правен аспект на проблематиката за конституционното правосъдие в Република България. В него и в представените научни публикации са анализирани богати по обем и съдържание теоретични концепции и становища, които заедно с важните предложения *de lege ferenda*, определено допринасят за развитието на разбирането за института, в неговия български контекст.

Авторефератът на Райна Георгиева съдържа прецизно всички необходими елементи, а справката за научните приноси, изготвена от докторанта, изразява точно постигнатото с дисертацията. В дисертационния труд се наблюдават и някои несъвършенства и неточности, които не намаляват научната му стойност. Необходима е по – голяма юридическа прецизност при формулиране на предложенията за въвеждане на изменения в мандата на конституционните съдии, избор на резервни конституционни съдии, възприемане под форма на конституционна имплантация елементи от френската система за конституционен контрол и др. След прецизиране, развитие и аргументиране на някои от тезите дисертационният труд заслужава да стане обществено достояние като самостоятелна научна публикация. С научната си стойност на цялостно изследване на конституционното правосъдие, такава публикация би била полезно четиво не само за изследователи в сферата на конституционното право, но и за хора активно занимаващи се с политическа дейност.

В заключение, давам положителна оценка на дисертационния труд, като вземам под внимание, че той съдържа научни резултати представляващи оригинален принос в правната наука, както и задълбочените теоретични познания на докторанта и способността му за самостоятелни научни изследвания.

Уважаеми членове на Научното жури,

Като имам предвид качествата на дисертационния труд, считам че той притежава безспорни достойнства, демонстрира задълбочен анализ водещ до теоретични изводи, съдържа важни приносни моменти и предложения de lege ferenda, поради което с убеждение предлагам на Научното жури да даде образователната и научна степен „Доктор“ на Райна Руменова Георгиева.

18.12.2021 г.

Изготвил становището:

проф.д-р. Пламен Киров